

Zdeněk Jemelík: Nejistoty obětí zločinu

infokuryr.cz/n/2023/04/05/zdenek-jemelik-nejistoty-obeti-zlocinu

kuryr

5. dubna 2023

V našem právním řádu není ústavněprávně zakotven nárok oběti zločinu na dopadení a potrestání pachatele. Na první pohled se zdá, že je to újma na občanských právech, ale není tomu tak: i kdyby se takové ustanovení v Ústavě nacházelo, nárok by byl nevymahatelný, protože vždy mohou vyvstat objektivní okolnosti, jež by jeho naplnění znemožnily. Když nic jiného, v cestě stojí např. institut promlčení, ztráta způsobilosti pachatele podrobit se trestnímu řízení aj.

Obětem nezbyvá než svěřit vymáhání jejich práva do rukou orgánů činných v trestním řízení a spolehnout se, že z úřední povinnosti udělají vše, co je v jejich silách, aby jim bez zbytečných průtahů zjednaly spravedlnost. Nemají ovšem jistotu, že se jejich naděje naplní, že vše bude fungovat tak, jak očekávají.

Může se stát, že oběť ztratí důvěru, např. pod dojmem skutečnosti, že nějaký orgán sice přijal trestní oznámení a začal s jeho prověřováním, ale čas běží a žádné viditelné výsledky nejsou. Např. sleduji řízení, vedené u nejmenované složky Generální inspekce bezpečnostních sborů (GIBS), která zahájila prověřování koncem r. 2019, ale dosud nedospěla ke sdělení obvinění. V případě je podezření na trestnou činnost tabuizovaných podezřelých a hrozí promlčení. V jiném případě si složky GIBS téměř celý rok případ přehazovaly jako horký brambor, aby pak ta, které nakonec zůstal v ruce černý Petr, oznámení založila ad acta a úmyslně popírá existenci prokazatelných skutečností. Takové události samozřejmě vyvolávají nedůvěru a z ní vyplývající netrpělivost poškozených.

Možnosti poškozených udělat si vlastní představu, zda se orgány věnují jejich záležitosti s přiměřeným úsilím a odborností, jsou velmi omezené, téměř žádné. Dospěje-li prověřování jejich oznámení k zahájení úkonů trestního řízení, získají právo nahlížet do spisu. Ale trestní řád umožňuje vyšetřovateli v odůvodněných případech přístup do spisu odeprít. Poškozený většinou nemá možnost prověřit závažnost důvodů k odmítnutí ani je vyvrátit. Bývá to například obava z vynesení informací k nepovolaným osobám. Jakékoli vysvětlení je pro poškozené nepřesvědčivé, protože nevyklučuje možnost, že nahlédnutí do spisu by vedlo k odhalení liknavosti. Vyšetřovatel si takto může s poškozenými hrát neomezeně dlouho. Např. sleduji případ, v němž poškození projevíli přání nahlédnout do spisu 23. června 2021 a splnění řady opakovaných žádostí se dočkali až 8. února 2023 a i pak dostali k nahlédnutí jen rudiment. Správnost rozhodnutí o nepovolení nahlédnutí do spisu opakovaně potvrdil dozorový státní zástupce, který se na začátku snažil vyšetřování znemožnit. Poškozeným se vybavuje přísloví o kozlu zahradníkem.

Odmítání nahlížení do spisu může skutečně mít racionální důvody. Vrchnostenský přístup k poškozeným má ale také stinnou stránku: vyšetřovatel se jím vzdává možnosti, že by v dialogu s poškozenými získal dosud přehlížené opomenuté důkazy.

celonárodní setkání

přijďte podpořit

ČESKO PROTI BÍDĚ

**16. 4. 2023 / 14.00 HOD.
VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ**

hostující

**JIŘÍ DÍČEK - předseda PRB / JANA ZWYTTKE HAMPLOVÁ - senátorka
VÍDLÁK - bloger / a mnozí další**

Trestní řád nabízí poškozeným možnost obrátit se na dozorové státní zastupitelství s žádostí o vykonání dohledu nad činností vyšetřujícího orgánu. V případě, že s výsledkem dohledu nejsou spokojeni, mohou jej nechat přezkoumat vyšším státním zastupitelstvím, jehož rozhodnutí je konečné. Nemají-li ani pak úspěch, doporučuje se osvědčené řešení: vyšetřování skončilo, zapomeňte.

Nastavení pronásledování pachatelů tak, že nad vyšetřujícím orgánem (ať je to PČR nebo GIBS) bdí dozorové státní zastupitelství, hypoteticky zajišťuje, že poškozeným se nakonec dostane spravedlnosti, byť někdy se zpožděním. Většinou to funguje. Ale občas dochází k selhání: pachatele se nepodaří usvědčit, nebo až v době, kdy nastalo promlčení trestného činu. A nelze vyloučit možnost, že dozorový státní zástupce z jakýchkoli důvodů liknavost vyšetřujícího orgánu prostě zakryje, třeba i proto, že mu vyhovuje promlčení.

Trestní řízení totiž neprobíhá ve vzduchoprázdnu. Někdy na jeho průběh působí vlivy, s nimiž trestní řád nepočítá a ani počítat nemůže. Ve hře jsou samozřejmě osobnostní vlastnosti a vazby příslušných vykonavatelů spravedlnosti. Nebo to mohou být místní poměry, které se promítnou do podjatosti ať již vůči pachateli nebo vůči poškozeným. Bohatý podnikatel se může setkat s nechutí ke stíhání pachatele útoku na něj, protože vyvolal závist. Jednotlivé oblasti mají svá specifika. Např. Zlínsko má pověst oblasti s hojným výskytem podivných, nevysvětlitelných příhod v trestním řízení. Nepřehlédnutelný je kastovní přístup. Z úst vysokého činitele PČR jsem vyslechl názor, že policie nemůže vyšetřovat státního zástupce jako podezřelého, protože to je osoba ve zvláštním postavení vůči policii. Ale s nadměrnou zdrženlivostí v přístupu k usvědčování policistů a státních zástupců jsem se setkal i na nižší úrovni. Jsou prostě lidé, kteří jsou pro orgány činné v trestním řízení psychologicky tabu, i když je žádný právní předpis apriorně nechrání. Zvláštní vztahy mohou působit u Generální inspekce bezpečnostních sborů (GIBS), která doplňuje stavy z řad příslušníků PČR. Není vyloučené, že nějaké složce GIBS napadne oznámení proti policistům, kteří mezitím přešli do stavu GIBS. Měli by pak vyšetřovat bývalé kamarády nebo možná i sebe. Nejhorší jsou korupční vlivy. Nemusí jít vždy o uplácení, ale také o poskytování pachatelem zvláštních služeb nebo výhod orgánům, jež ho mají pronásledovat. Zním případ nabízení dobrého zaměstnání v případě odchodu policistů do civilu. V nejmenované lokalitě koluje mezi

policisty fáma o 30 milionech Kč, které vyčlenil bohatý podnikatel na ovlivnění intenzity trestního řízení. Při přijetí a vyplacení úplatku nebyl nikdo přistižen, ani se o to nikdo nepokoušel. Ale v řízení se odehrály věci, které jsou neuvěřitelné a pozorovatele zvenčí nutně napadá, že na účinkující působila nějaká „magie“. Speciální případ jsou soudci, které chrání zákon: nemohou být stíháni bez souhlasu prezidenta republiky.

Nechci ovšem tvrdit, že trestní řízení jako celek je nespolehlivým nástrojem odvety za škody, způsobené obětem. Většina procesů probíhá přesně podle trestního řádu. Objasněnost trestných činů je vysoká. Ojedinelé selhání jedinců, vedoucí k nezákonným postupům v trestním řízení, ať již ve prospěch pachatelů nebo naopak v neprospěch nevinných občanů ovšem nelze žádnými prostředky úplně vyloučit.

Do zvlášť slabého postavení se oběti trestného činu dostávají v případech, že nalézací soud zproští domnělé pachatele obžaloby. Zákon nedává poškozeným možnost odvolat se v neprospěch obžalovaných. Může se odvolat pouze žalobce. Ale pokud odvolací soud jeho odvolání nevyhoví, zproštění je pravomocné. Jeho zvrácení je dosažitelné jen zcela výjimečně dovoláním nejvyššího státního zástupce, jemuž ovšem Nejvyšší soud ČR nemusí vyhovět.

Řekl bych, že poškozený, jenž upíná svou naději pouze k nejvyššímu státnímu zástupci, by měl začít realisticky uvažovat, jak se naučit žít s prohrou. Je to rozumnější než pustit se do nákladných pokusů o zrušení soudního rozhodnutí mimoprávními prostředky.

Ctěné případné čtenáře upozorňuji, že jsem laik, a dle vyjádření jednoho velmi vysokého činitele z bezpečnostní komunity mé postoje jsou „jakobínské“, takže mé úvahy je třeba zkoumat s nejvyšší možnou opatrností.

Zdeněk Jemelík

PRO

PRÁVO RESPEKT ODBORNOST